

Рецензія/

Оригінальне дослідження ефективності функціонування та перспектив розвитку банківської системи України

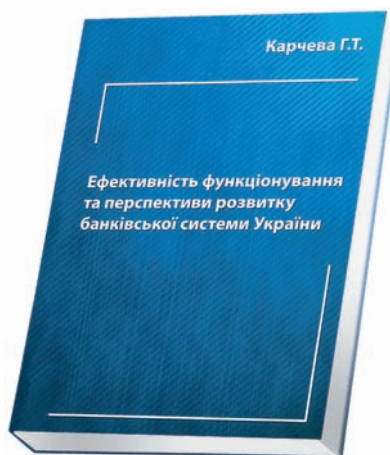
Карчева Г.Т. Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України. – НАН України; Інститут економіки та прогнозування. – К., 2012. – 520 с.

Значні втрати, які понесла банківська система України під час останньої фінансової кризи, та затяжна рецесія в посткризовий період свідчать про необхідність вироблення механізмів забезпечення ефективного функціонування та пошуку моделі подальшого стабільного розвитку банківської системи України, орієнтованої на підвищення її фінансової стійкості й надійності, посилення позитивного впливу на розвиток реального сектору економіки та здатності інтегруватися в міжнародний фінансовий простір без загрози національним інтересам. Глобалізація, інформаційні технології, сек'юритизація, фінансові інновації і сучасні теорії управління портфелями активів вимагають упровадження нових концепцій управління ефективністю й забезпечення стабільного розвитку банківських систем. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження становлення та розвитку вітчизняної банківської системи у монографії Г.Т.Карчевої “Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України”, яка нещодавно вийшла друком в Інституті економіки та прогнозування НАН України.

Монографія складається з семи розділів і характеризується логічністю й послідовністю викладу матеріалу, обґрунтованістю основних положень, висновків і пропозицій. У першому розділі досліджуються теоретичні засади діяльності й розвитку банківських систем, визначено критерії ефективності й концептуальні підходи щодо їх оцінки. Автором розроблено механізм, який ґрунтується на розгляді ефективності як багатокомпонентної системної характеристики, що відображає всі аспекти функціонування та розвитку банківських систем і передбачає досягнення синерге-

тичного ефекту на основі успішності розв'язання цілей “магічного трикутника”, забезпечення когерентних змін у системоутворюючих компонентах, узгодженості інтересів усіх зацікавлених сторін у стабільному розвитку банківської системи та окремих банків.

У другому розділі розглянуто си-

нергетичну концепцію розвитку банківського сектору, визначено умови забезпечення синергетичної ефективності та критерії входження банківської системи у фазу біфуркації, коли процеси стають хаотичними і відбувається перехід до нового атрактора. Надійність запропонованих методик підтверджується численними практичними розрахунками, здійсненими за даними періоду фінансової нестабільності 2004 року та фінансової кризи 2008 року.

З метою визначення параметрів та їхніх значень, за яких у банківській системі можуть виникнути біфуркації та кризи, а також вироблення стабілізаційного механізму та для підтримки управлінських рішень автором побудовано економетричну модель ефективності банківської систе-

ми України, параметри якої за період із 1999-го до 2009 року включно свідчать про її топологічну стійкість. Обґрунтовано подібність зв'язків і тенденцій для криз 1998-го та 2008–2009 років, які підтверджують важливість підтримання на достатньому рівні ліквідності й зниження ризиків за активними операціями для забезпечення стабільності й ефективного функціонування банківської системи.

Зважаючи на те, що банківський сектор є основним елементом фінансової та макроекономічної системи, у третьому розділі монографії автором проаналізовано становлення банківської системи України в контексті моделей суспільного розвитку, а саме: лінійних стадій, структурних перетворень, теорії зовнішньої залежності, дуального розвитку, неокласичної моделі вільного ринку, теорії ендогенно орієнтованого зростання та ін. Доведено, що в сучасних умовах для банківської системи України найприйнятнішим є розвиток за ендогенно орієнтованою моделлю, яка сприятиме підвищенню її стійкості й ефективності, відповідатиме потребам економіки та суспільства. Важливі також дослідження структурної моделі посткризового розвитку банківської системи України та визначення характерних для неї ознак, а саме: посилення впливу держави, зміцнення позиції банків, що належать до фінансово-промислових груп, розвиток банківської інфраструктури, зміна ролі іноземного капіталу, значна кількість малих фінансово нестабільних банків, для яких не характерні злиття та поглинання, а процеси самоорганізації в цьому сегменті занадто слабкі, щоб вийти на модель детермінованого хаосу; перехід багатьох банків на модель інтенсивного розвитку за рахунок розширення обсягу надання ін-

новаційних послуг, ширшого впровадження електронного банкінгу, посилення конкуренції у сфері рентабельності бізнесу тощо.

У четвертому розділі автором запропоновано методологічний підхід щодо комплексної оцінки ефективності банківської системи, системного аналізу рентабельності діяльності банків України, відповідно до якого проведено аналіз рентабельності банківської системи та окремих груп банків – національних, іноземних, державних, рекапіталізованих за участю держави, а також надає пропозиції щодо підвищення ефективності їх діяльності.

Для банківської системи України ризик ліквідності завжди був одним із найзначущіших. У посткризовий період це питання набуває особливої актуальності внаслідок обмежених можливостей залучення коштів на міжнародних ринках капіталу і посилення ролі коштів фізичних осіб у формуванні ресурсної бази банків. Розроблені в п'ятому розділі методологічні підходи передбачають, що управління ліквідністю в складних умовах повинно бути більш технологічним, пов'язаним із прийняттям бізнес-рішень, урахуванням внутрішніх і зовнішніх (загальносистемних) чинників і має передбачати успішне розв'язання протиріччя “ліквідність – прибутковість” у контексті забезпечення ефективної банківської діяльності. Доведено, що важливими компонентами ефективного управління ліквідністю є: формування очікувань і прогнозування ліквідності з урахуванням майбутнього попиту на банківські кредити, майбутні залучення депозитів і зміни ставлення ринку до цих видів фінансової діяльності; з урахуванням макроекономічної та фінансової нестабільності тощо, а також враховування результатів стрестування ліквідності, розроблених із використанням негативних сценаріїв розвитку подій, пов'язаних зі змінами на ринку боржників та кредиторів. Завдяки запропонованим у монографії підходам щодо оцінки незниженого залишку поточних пасивів можна отримати динамічну величину, яка дає точнішу оцінку незниженого залишку поточних пасивів і поліпшує управління ліквідністю й прибутковістю.

Заслуговує на увагу розроблений автором із використанням методів непараметричної статистики узагальнюючий показник ризику ліквід-

ності – динамічний індикатор ліквідності, що ґрунтується на оцінці близькості значень фактичної і нормативної матриць співвідношень темпів зростання показників, які впливають на рівень ліквідності й платоспроможності банків. Узагальнення отриманих результатів за період 2003–2012 рр. свідчить, що динамічний індикатор ліквідності, в основу побудови якого покладено системно-синергетичний підхід, когерентність (узгодженість) динаміки показників, які впливають на рівень ліквідності й платоспроможності, дає змогу об'єктивно оцінити ризик ліквідності і напрями його зміни.

У шостому розділі автор розглядає розвиток банківської системи України як багатомірний процес удосконалення та модернізації, дає обґрунтування основних етапів становлення і функціонування вітчизняної банківської системи відповідно до моделі лінійних стадій розвитку, досліджує банківську систему України відповідно до розробленої американським економістом Х.Мінскі гіпотези фінансової нестабільності, визначає основні проблеми розвитку банківської системи у посткризовий період і шляхи їх вирішення тощо. Звертається увага на те, що зниження ділової активності й відновлення ресурсної бази у посткризовий період не дали змоги вирішити одну з ключових структурних проблем банківської системи України – зменшення розриву між кредитами та коштами, залученими від суб'єктів господарювання, так званої “кредитної ями”. Це призвело до зниження ефективності виконання банківською системою основної її функції – посередницької.

Водночас сталий соціально-економічний розвиток України неможливий без збільшення інвестиційних вкладень в економіку за рахунок усіх можливих джерел і передусім – банківських кредитів. Побудована автором факторна модель залежності обсягу інвестиційних кредитів, наданих суб'єктам господарювання, від показників інвестиційного потенціалу банків дала змогу зробити висновки, що основними чинниками, які впливають на обсяги інвестиційної кредитної діяльності банків, є довгострокові вклади населення та підвищення рівня капіталізації саме за рахунок зростання статутного капіталу банків.

З метою забезпечення фінансової

стабільності й підвищення ефективності функціонування банківської системи України у сьомому розділі визначено основні напрями її розвитку, включаючи розроблення стратегії, вдосконалення регулювання діяльності банків, розроблення концепції фінансової стабільності, яка б передбачала впровадження Національним банком України макропруденційного нагляду, важливою складовою якого є моніторинг фінансової стабільності.

Монографія містить низку методик та підходів, які можуть бути використані при проведенні фінансового аналізу та управлінні ризиками й ефективністю як окремих банків, так і банківської системи в цілому. Запропоновані методики розроблено з урахуванням міжнародних стандартів та використанням економіко-математичних методів і дають змогу комплексно оцінити ефективність функціонування банківської системи.

Проблеми та перспективи розвитку вітчизняної банківської системи автор розглядає з урахуванням власного досвіду роботи в Національному банку України, а також значної кількості теоретичних та інформаційних джерел, праць вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, аналітичних оглядів, матеріалів періодичної преси, фінансової звітності комерційних банків та НБУ, Інтернет-ресурсів, що дало змогу комплексно дослідити проблеми розвитку банківської системи України.

Варто відзначити високий науковий та методичний рівень монографії, відповідність викладеного в ній матеріалу вимогам сьогодення, практичне спрямування дослідження важливої наукової проблеми.

За змістом, структурою та логікою викладу матеріалу праця Г.Т.Карчевої “Ефективність функціонування та перспективи розвитку банківської системи України” є оригінальним, завершеним дослідженням, має теоретичну та практичну цінність і буде корисною для науковців, викладачів, студентів, працівників комерційних банків і небанківських фінансово-кредитних установ, а також широкого кола читачів, які цікавляться проблемами розвитку банківської системи України.

Володимир Міщенко,

директор Центру наукових досліджень
Національного банку України,
доктор економічних наук, професор.